

Цифровізація податкової системи та податкове регулювання як інструмент боротьби з тіньовою економікою

Digitalisation of the Tax System and Tax Regulation as a Tool to Combat the Shadow Economy

Мар'яна Хмиз¹, Сергій Петков², Захар Милянник¹, Юрій Мазур¹, Роман Козяр³, Віталій Гудима⁴, Іванна Проць⁵

Mariana Khmyz, Sergey Petkov, Zakhar Mylyanyk, Yuriy Mazur, Roman Koziar, Vitaliy Hudyma, Ivanna Prots

¹ *Lviv University of Business and Law*

99 Kulparkivska Street, Lviv, 79021, Ukraine

² *Military Institute of Taras Shevchenko National University of Kyiv*

81 Yulii Zdanovskoi Street, Kyiv, 03189, Ukraine

³ *Security Service of Ukraine*

4 Vidinska Street, Rivne, 33023, Ukraine

⁴ *Security Service of Ukraine*

55 Vitovskoho Street, Lviv, 79012, Ukraine

⁵ *Lviv State University of Internal Affairs*

26 Horodotska Street, Lviv, 79007, Ukraine

DOI: [10.22178/pos.96-13](https://doi.org/10.22178/pos.96-13)

JEL Classification: K39

Received 29.08.2023

Accepted 28.09.2023

Published online 30.09.2023

Corresponding Author:

Mariana Khmyz

khmyz.mariana1@ukr.net

© 2023 The Authors. This article is licensed under a Creative Commons Attribution

4.0 License

Анотація. У статті розкрито особливості цифровізації податкової системи та податкового (правове) регулювання у контексті боротьби з тіньовою економікою в Україні, з позиції практичного аспекту. Виявлено, що важливу роль у запровадженні цифровізації податкової системи відіграє організаційно-правове забезпечення, перехід на цифрові технології та викликана цим глобалізація. З'ясовано, що використання сучасних інформаційних систем і технологій у податковій сфері дозволяє органам державного фінансового контролю ефективно контролювати дотримання податкового законодавства та оптимізувати процес управління сплатою податків, зборів і зобов'язань. Визначено, що впровадження сучасних інформаційних технологій у податкову систему дозволить забезпечити: ефективний збір, обробку та аналіз податкової інформації; поглиблений і детальний аналіз податкових даних платників податків; вдосконалення механізму побудови податкової звітності та більш точно та зрозуміло відображати податкову інформацію; електронну взаємодію органів державного фінансового контролю з платниками податків; підвищення якості обслуговування платників податків; підвищення ефективності адміністрування податків; скорочення часу проведення податкових перевірок та виявлення порушень при нарахуванні податків; запобігання шахрайству з обчисленням податків; зменшення витрат на утримання національних установ фінансового контролю. Встановлено, що процеси тінізації у податковій сфері мають як негативні, так і позитивні наслідки для стабільного функціонування економіки. Визначено, що важливою причиною існування тіньової економіки є високе податкове навантаження та незавершеність податкової політики, тому Державна податкова служба України повинна розробити і здійснювати різноманітні ефективні заходи податкового контролю з метою зменшення масштабів тіньової економіки, враховуючи досвід зарубіжних країн.

Ключові слова: цифровізація; податкова система; правове регулювання; податкове регулювання; державне управління; податкова сфера; тіньова економіка; економіка України.

Abstract. The article reveals the peculiarities of the digitalisation of the tax system and tax (legal) regulation in combating the shadow economy in Ukraine from a practical standpoint. It is found that organisational and legal support plays an essential role in introducing the digitalisation of the tax system, the transition to digital technologies and the resulting globalisation. It is found that the use of modern information systems and technologies in the tax sphere allows the state financial control bodies to monitor compliance with tax legislation effectively and optimise the process of managing the payment of taxes, fees, and obligations. It is determined that the introduction of modern information technologies into the tax system will ensure efficient collection, processing and analysis of tax information; in-depth and detailed analysis of taxpayers' tax data; improvement of the mechanism for building tax reporting and more accurate and precise display of tax information; electronic interaction of the State financial control bodies with taxpayers; improvement of the quality of taxpayer service; increase in the efficiency of tax administration; reduction of the time required to complete tax reporting.

It is established that the shadowing processes in the tax sphere have negative and positive consequences for the stable functioning of the economy. It is determined that an essential reason for the existence of the shadow economy is the high tax burden and incomplete tax policy, so the State Tax Service of Ukraine should develop and implement various effective tax control measures to reduce the scale of the shadow economy, taking into account the experience of foreign countries.

Keywords: digitalisation; tax system; legal regulation; tax regulation; public administration; tax sphere; shadow economy; Ukrainian economy.

ВСТУП

Однією із передумов економічного розвитку України є безперервне функціонування її податкової системи. В час стрімкої цифровізації бізнес-процесів ефективні взаємовідносини корпоративних структур з органами державного фінансового контролю неможливі без використання сучасних цифрових технологій та штучного інтелекту. З огляду на те, актуальність питання цифрової трансформації податкової системи має важливе практичне значення в сучасній ситуації, оскільки є важливою складовою стратегії надходжень і являє собою механізм суттєвого покращення діяльності органів державної влади.

Доцільно зауважити й те, що ефективна організація податкового регулювання в Україні сприятиме полегшенню процесу ухилення від сплати податків. Це питання є новим і потребує відповідного дослідження з урахуванням історичних аспектів та сучасних умов і засад формування та реалізації податкової політики. Необхідність розробки методологічних засад державної політики у сфері податкового регулювання значною мірою визначається невизначеністю сучасних концепцій, принципів і підходів до вивчення конкретних проблем, що свідчить про необхідність наукового дослідження.

Теоретичні й практичні аспекти цифровізації податкової системи та особливості правового регулювання у контексті боротьби з тіньовою економікою є предметом досліджень багатьох вчених-юристів і практиків, зокрема ґрунтовні дослідження у цьому напрямку здійснили: О. Баранов [1], О. Бурашнікова [2, 3], І. Горбан [4], О. Давиденко [5], Л. Ємельяненко [6], М. Кіржецька [7], А. Колісник [8], О. Крамаренко [9], Т. Мединська [10], І. Тютюник [11], А. Цюцяк [12] та інші. Поряд з тим, враховуючи при цьому наявні результати досліджень теорії і практики за проблемою, з'ясовано, що не до кінця вивченими, особливо з практичної точки зору, є питання, які стосуються особливостей цифровізації податкової системи та податкового регулювання у контексті боротьби з тіньовою економікою.

З огляду на викладене вище, *метою статті* є дослідження особливостей цифровізації податкової системи та податкового (правове) регулювання у контексті боротьби з тіньовою економікою в Україні.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сьогодні цифрові технології є частиною бізнес-процесів і знайшли широке застосування у всіх сферах життя. Важливу роль у запровадженні цифровізації податкової системи

відіграє організаційно-правове забезпечення, перехід на цифрові технології та викликана цим глобалізація. Це змінить умови життя кожного в суспільстві [10].

Окрім простого впровадження нових інструментів і технологій, справжня цифровізація податкової системи передбачає складні правові та інституційні зміни. Популяризація інноваційних технологій призвела до цифрової трансформації, що означає інтеграцію цифрових технологій у всі бізнес-сфери, що призвело до фундаментальних змін у тому, як організація здійснює свою діяльність і створює цінності. На шляху до нової парадигми з'явилися невідомі терміни, такі як Інтернет речей, великі дані, 5G, революція 4.0 і блокчейн. Податкові органи постійно прагнуть підвищити ефективність, і цифрові технології можуть полегшити обробку великих баз даних і вивчення поведінки платників податків. Цифровізація значно допомогла процесам аудиту, реєстрації, збору, відбору та податкових спорів. Але після COVID-19, який серйозно вплинув на бізнес-процеси, потреба в цифровізації стала ще більш очевидною. Крім того, цифровізація слугує важливим елементом в інноваційні та нестабільні часи, допомагаючи відновити порушений баланс між економікою, технологіями та культурою, таким чином підкреслюючи важливість дилеми, яку несе цифрова трансформація.

Податок на прибуток фізичних осіб і підприємств є необхідною умовою для сталого функціонування будь-якої країни, оскільки він фінансує різні сектори економіки, соціальні програми та інфраструктуру. Однак через збільшення обсягу податкової інформації та ускладнення фінансового регулювання використання традиційних методів оподаткування недостатньо. Автоматизація систем управління стає все більш важливою частиною цифрової трансформації. Використання сучасних інформаційних систем і технологій у податковій сфері дозволяє органам державного фінансового контролю ефективно контролювати дотримання податкового законодавства та оптимізувати процес управління сплатою податків, зборів і зобов'язань.

Впровадження сучасних інформаційних технологій у податкову систему дозволить забезпечити: ефективний збір, обробку та аналіз податкової інформації; поглиблений і детальний аналіз податкових даних платників

податків; вдосконалення механізму побудови податкової звітності та більш точно та зрозуміло відображати податкову інформацію; електронну взаємодію органів державного фінансового контролю з платниками податків; підвищення якості обслуговування платників податків; підвищення ефективності адміністрування податків; скорочення часу проведення податкових перевірок та виявлення порушень при нарахуванні податків; запобігання шахрайству з обчисленням податків; зменшення витрат на утримання національних установ фінансового контролю [12].

Для дотримання податкового законодавства в умовах цифровізації доцільно побудувати нову модель податкової системи, яка справді адаптується до еволюції цифрової економіки. Враховуючи глибокий розвиток цифрової економіки, цифрова реформа є не лише проблемою, яку мають вирішити цифрові компанії, але й спільним викликом для всієї ринкової економіки. Після того як цифровізація поступово інтегрується в розвиток компаній, процес цифровізації створює проблеми для всієї податкової системи. У ході цифровізації потребує модернізації та реформування і традиційна податкова система [3].

Взаємодія платників податків з органами державного фінансового контролю, в тому числі Державною податковою службою України (далі – ДПСУ), в електронному середовищі дає змогу надавати нові якісні послуги та можливість дистанційного зв'язку. Такий підхід дозволяє компаніям швидко, якісно та оперативно виконувати свої податкові зобов'язання, складати та подавати різні форми звітності, а також спілкуватися з органами державного контролю у дистанційному режимі, що створює особливу зручність [12].

Практика засвідчує, що необхідно більш комплексно впроваджувати цифровізацію в податкові та правові норми. Логічним вважається вибір двох основних напрямів: оподаткування діяльності в цифровій економіці; впровадження цифрових технологій в управлінні сплатою податків, зборів та зобов'язань [8].

Ефективний контроль та розрахунки за податковими платежами є ключовим завданням забезпечення стабільності податкової системи. У цьому контексті важливим кроком до вдосконалення адміністрування податків є створення ефективної цифрової системи обліку та перевірки податкових платежів,

спрямованої на підвищення якості та швидкості обробки фінансової інформації. Водночас важливо запровадити інтелектуальну систему моніторингу ризиків недотримання податкового законодавства для відстеження порушень фінансового законодавства, мінімізації ухилення від сплати податків та забезпечення ефективного реагування на нього. Цифрові інструменти також дозволяють автоматизувати багато процесів, зменшуючи кількість помилок і скорочуючи час, необхідний для обробки даних. Однак слід мати на увазі, що реалізація цього процесу потребує значних зусиль і фінансових витрат на технологію, програмне забезпечення, організаційне забезпечення, підготовку кваліфікованого персоналу, а також надійний захист конфіденційної податкової інформації.

Розвиток електронних каналів зв'язку з платниками податків є одним з основних напрямків взаємодії податкових органів та учасників податкових правовідносин у зобов'язаннях. Наразі ДПСУ поступово розширює перелік електронних сервісів, що створює більше можливостей для реалізації принципу зручності виконання податкових зобов'язань [13].

Питання оподаткування в контексті розвитку цифрової економіки розглядається в Законі України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» від 14.12.2021 р. № 1946-IX [14]. Зокрема, документом передбачено запровадження низки заходів, а саме:

1. Спеціальний режим оподаткування для резидентів Дія Сіті-ІТ компаній, які відповідають вимогам Закону України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» та зареєстровані у спеціальному реєстрі.

2. Спеціальний режим оподаткування доходів працівників резидентів Дія Сіті та найнятих ними спеціалістів-виконавців (фахівців, які виконують роботи (надають послуги) у складі резидентів Дія Сіті, що провадять господарську діяльність на підставі виконавських договорів відповідно до Закону України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні».

Спеціальна система оподаткування резидентів Дія Сіті передбачає можливість переходу на корпоративний податок на особливих

умовах, передбачаючи оподаткування за ставкою 9% і лише для ряду операцій:

1) відсоткові платежі для нерезидентів або нерезидентів – пов'язаних осіб, зареєстрованих у юрисдикціях з низьким рівнем оподаткування;

2) надання фінансової допомоги неплатникам податків або пов'язаним фізичним особам, які не мають права на повернення, незалежно від наявності умов повернення, або пов'язаним юридичним особам – неплатникам податків чи пов'язаним особам, яка є не повернутою в період 12 календарних місяців;

3) безоплатне надання майна особам, звільненим від оподаткування (крім окремих випадків);

4) суми, сплачені у зв'язку з інвестиціями в об'єкти інвестування (у тому числі придбання нерухомості) за межами території України;

5) придбання майна, робіт чи послуг у неплатника податку – нерезидента або передачі майна, робіт чи послуг неплатнику податку – нерезиденту (якщо майно, роботи чи послуги оплачуються, чи надаються за такі операції не здійснено у період 360-ти днів або у будь-який інший строк, встановлений законом);

6) виплата роялті в обсязі неперевищення ліміту тощо [14].

Реалізація цілей податкової політики з позиції практичного аспекту відбувається через функціонування механізмів податкового регулювання. Податкову систему можна вважати одним із найбільш ефективних і стійких інструментів регулювання доходів бюджету та впливу на поведінку суб'єктів економічної системи. Таким чином, регулюючи рівень податкового навантаження (податкові пільги, звільнення, зниження податкових ставок), держава може безпосередньо стимулювати розвиток окремих галузей економіки чи сфер або, навпаки, тиснути на них. За таких умов важливою є ефективна система справляння та перерахування податків і зборів, яка здатна повноцінно виконувати покладені на неї функції [11].

Процеси тінізації у податковій сфері мають як негативні, так і позитивні наслідки для стабільного функціонування економіки. До негативних наслідків можна віднести: нестабільність і складність прогнозування надходжень унеможливорює повне виконання

запланованих видатків бюджету; падіння національних інвестицій; скорочення соціальних програм; зростання проблем у пенсійному секторі; затримка та накопичення боргів із виплати заробітної плати у секторі домогосподарств тощо. Водночас за деякими оцінками, існування тіньового сектору, особливо в кризових ситуаціях, є «соціальним амортизатором» через неформальну зайнятість працездатного населення та можливість отримання додаткового доходу, що сприяє збереженню купівельної спроможності [1].

Ефективність і дієвість національної політики економічної справедливості базується на правовому забезпеченні. У контексті європейської інтеграції та прагнення забезпечити стабільний і поступальний розвиток національної економіки першочерговим завданням України є гармонізація та координація національної законодавчої бази визначення економіки відповідно до міжнародних стандартів і правил та усунення суперечностей.

Негативні явища в економічній системі негативно впливають на розвиток, економічну та політичну стабільність будь-якої країни, а також на її становище та роль у світогосподарських зв'язках. Тіньова економіка – це динамічне явище, інтенсивність якого пов'язана з політичними та соціальними процесами в країні на конкретному етапі розвитку.

Основними причинами посилення та зростання тіньового сектору економіки на сучасному етапі є: непосильний податковий тиск у нинішніх економічних умовах для більшості фізичних та юридичних осіб, які діють у законодавчій сфері України; органи державної влади всіх рівнів, правова невизначеність господарських одиниць від зловживань, утисків і опору з боку чиновників; незахищеність громадян і бізнесу від нападів злочинних угруповань; відсутність стабільних і збалансованих законів, що регулюють економічну діяльність; відсутність інвестиційної альтернативи для тіньового капіталу; міжбюджетна інтеграція тіньових секторів та суб'єктів тіньової економіки; повна криміналізація корпоративних структур тощо [9].

Важливою причиною існування тіньової економіки є високе податкове навантаження та незавершеність податкової політики. ДПСУ повинна здійснювати різноманітні заходи податкового контролю з метою зменшення масштабів тіньової економіки.

Сучасна податкова система України має багато недоліків, якими платники податків користуються, щоб уникнути сплати податків. Тому серед практичних заходів щодо скорочення тіньового сектору, які застосовуються в інших країнах і можуть бути використані в Україні, слід виділити такі: посилення вимог щодо збору податків для секторів, які часто потрапляють у тінь (Швеція, Канада, США, Великобританія); оприлюднення у відкритому доступі великих неплатників податків (Великобританія); створення промислових індикаторів, що показують зв'язок між витратами та виробництвом (Австралія); обов'язкове використання реєстру працівників з обов'язковою реєстрацією організації (Швеція), який містить власні дані працівника, години роботи, вид діяльності та ПІБ; податкові штрафи для платників податків, раніше звинувачених в ухиленні від сплати податків (Великобританія) [5].

Для того, щоб ефективно боротися з ухиленням від сплати податків і забезпечити реальний потік грошей у бюджет, необхідно створити розумну та послідовну систему оподаткування, яка служить і максимізує баланс між національними та приватними інтересами. Процес гармонізації податкового законодавства як дієвого механізму боротьби з тіньовою економікою займає тривалий час, і для того, щоб мати відкриту, прозору та стабільну податкову систему, необхідно запровадити ефективні заходи протидії тіньовій економіці. З огляду на те, державні гарантії забезпечуватимуть не лише фінансовий добробут країни та її населення, а й економічне зростання країни та розвиток України як легітимної держави [4].

Не менш важливими перевагами цифровізації податкової системи є більша ефективність контрольних органів (розширення спектра послуг, підвищення якості), зниження рівня корупції та просування тіньових планів виведення коштів. Слід зауважити, що цифрові технології відіграють важливу роль у процесі визначення та важливості використання цього інструментарію для покращення показників функціонування формального економічного сектора.

Створення цифрової бізнес-ідентичності для державного сектора та використання цифрових платіжних інструментів підвищує ефективність і прозорість як державних, так і

приватних транзакцій. Варто зазначити, що за останнє десятиліття іноземні країни швидко запровадили інструменти цифровізації для визначення своїх економік, зокрема: електронна реєстрація бізнесу; електронне декларування податків та інших бюджетних платежів; запровадження обов'язкової форми електронного адміністрування податків; використання технології електронного розрахунку заробітної плати для підвищення прозорості та спрощення бізнес-процесів [7].

Важливим елементом існування тіньової економіки є готівкові розрахунки, що дозволяє не фіксувати операції. Оскільки основою зростання неформальної економіки є використання непідзвітної готівки, цифровізація економіки є основною перешкодою для тіньового зростання.

На сучасному етапі в Україні створено основний інструмент державного політичного механізму впорядкування національної економіки, здатний контролювати фінансові потоки, виявляти відхилення від чинного законодавства та засуджувати винних.

Реалізація державної політики має здійснюватися на основі системного підходу до вибору методів державного втручання в процеси, що відбуваються у цій сфері, а також визначення та використання ефективних інструментів практичної реалізації запланованих заходів [6].

Підсумовуючи, доцільно відзначити, що мінімізація рівня тіньового сектору може вивести країну на якісно новий рівень шляхом залучення капіталу з тіньового сектору для структурної перебудови та збільшення частки легального сектору в матеріальних і нематеріальних сферах.

ВИСНОВКИ

За результатами проведених досліджень розкрито особливості цифровізації податкової

системи та податкове регулювання у контексті боротьби з тіньовою економікою, з позиції практичного аспекту. В контексті цього встановлено, що у запровадженні цифровізації податкової системи відіграє організаційно-правове забезпечення. З'ясовано, що використання сучасних інформаційних систем і технологій у податковій сфері дозволяє органам державного фінансового контролю ефективно контролювати дотримання податкового законодавства та оптимізувати процес управління сплатою податків, зборів і зобов'язань. Впровадження сучасних інформаційних технологій у податкову систему дозволить забезпечити: ефективний збір, обробку та аналіз податкової інформації; поглиблений і детальний аналіз податкових даних платників податків; вдосконалення механізму побудови податкової звітності та більш точно та зрозуміло відображати податкову інформацію; електронну взаємодію органів державного фінансового контролю з платниками податків; підвищення якості обслуговування платників податків; підвищення ефективності адміністрування податків; скорочення часу проведення податкових перевірок та виявлення порушень при нарахуванні податків; запобігання шахрайству з обчисленням податків; зменшення витрат на утримання національних установ фінансового контролю. Виділено перспективи впровадження сучасних інформаційних технологій у податкову систему та встановлено, що процеси тинізації у податковій сфері мають як негативні, так і позитивні наслідки для стабільного функціонування економіки, на основі чого рекомендовано Державній податковій службі України розробити і здійснювати різноманітні ефективні заходи податкового контролю (з метою зменшення масштабів тіньової економіки, враховуючи досвід зарубіжних країн), що є перспективною подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

1. Baranov, S. (2018). *Derzhavne rehuliuвання detinizatsii natsionalnoi ekonomiky: orhanizatsiino-pravovyi aspekt* [State regulation of the unshadowing of the national economy: organisational and legal aspect] (Doctoral dissertation; Natsionalna akademiia derzhavnoho upravlinnia pry prezidentovi Ukrainy). Kyiv (in Ukrainian).
2. Burashnikova, O. (2023). International experience of digitalisation in the tax field. *Humanities Studies*, 91(14), 148–157. doi: [10.32782/hst-2023-14-91-17](https://doi.org/10.32782/hst-2023-14-91-17) (in Ukrainian).

3. Burashnikova O. S. Stratehiia tsyfrovyykh transformatsii upravlinnia systemy podatkovoi slu-zhby: teoriia i suchasna praktyka [Strategy of digital transformation of the tax service management: theory and modern practice]. In *Science, innovations and education: problems and prospects: Proceedings of XIV International Scientific and Practical Conference (Tokyo, Japan, August 25–27, 2022; pp. 410–419)*. Tokyo: CPN Publishing Group (in Ukrainian).
4. Horban, I. (2023). Podatkove rehuliuвання yak instrument borotby z tinovoiu ekonomikoiu [Tax regulation as a tool to combat the shadow economy]. In *Bezpekovi aspekty upravlinnia orhanizatsiamy v umovakh viiny ta povoiennoi vidbudovy derzhavy: Materialy kruhloho stolu* (m. Lviv, 12.05.2023, pp. 200–202). Lviv: Lvivskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav.
5. Davydenko, N., Zhovnirenko, O., & Olifer, I. (2020). Vplyv tinovoi ekonomiky na podatkovu systemu krainy [The impact of the shadow economy on the country's tax system]. *Pidpriumnystvo ta innovatsii*, 13, 94–98. doi: [10.37320/2415-3583/13.18](https://doi.org/10.37320/2415-3583/13.18) (in Ukrainian).
6. Yemelianenko, L., & Zabolotna, S. (2023). *Cystematizatsiia mekhanizmiv ta instrumentiv derzhavnoi polityky detinizatsii ekonomiky Ukrainy* [Systematisation of mechanisms and instruments of the state policy of de-shadowing the Ukrainian economy]. *Ekonomichnyi prostir*, 185, 124–131 (in Ukrainian).
7. Kirzhetska, M., & Kirzhetsky, Y. (2020). Digitisation of economic processes as the direction of Ukrainian economy unshadowing. *Galic'kij Ekonomichnij Visnik*, 62(1), 64–70. doi: [10.33108/galicianvisnyk_tntu2020.01.064](https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2020.01.064) (in Ukrainian).
8. Kolisnyk, A. (2021). *Opodatkovannia v umovakh tsyfrovizatsii ekonomiky: do pytannia pravovoho re-huliuвання* [Taxation in the context of digitalisation of the economy: on the issue of legal regulation]. In *Aktualni problemy hospodarskoi diialnosti v umovakh rozbudovy ekonomiky Industrii 4.0* (21 May, Kharkiv, pp. 68–75). Kharkiv (in Ukrainian).
9. Kramarenko, O. (2018). *Sposoby ukhylennia vid splaty podatkov v Ukraini. Naukovi zapysky Natsionalnogo universytetu "Ostrozka akademiia". Ekonomika*, 23, 165–168 (in Ukrainian).
10. Medynska, T., & Noginova, N. (2022). Digitalisation of tax administration bodies in the context of current challenges and threats. *Scientific Notes of Ostroh Academy National University, "Economics" Series*, 1(24(52)), 90–96. doi: [10.25264/2311-5149-2022-24\(52\)-90-96](https://doi.org/10.25264/2311-5149-2022-24(52)-90-96) (in Ukrainian).
11. Tiutiunyk, I., & Kobushko, Ya. (2018). Evaluation of tax regulation effectiveness of shadow economy in Ukraine. *The Journal of Zhytomyr State Technological University. Series: Economics, Management and Administration*, 4(86), 111–116. doi: [10.26642/jen-2018-4\(86\)-111-116](https://doi.org/10.26642/jen-2018-4(86)-111-116) (in Ukrainian).
12. Tsiutsiak, A., Tsiutsiak, I., & Tsiutsiak, V. (2023). Digitalisation of the tax system: current state, problems and prospects. *Galic'kij Ekonomichnij Visnik*, 83(4), 48–55. doi: [10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.04.048](https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.04.048)
13. Podatkovyi kodeks Ukrainy (Tax Code of Ukraine) (Ukraine), 02.12.2010, No 2755-VI. Retrieved August 10, 2023, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (in Ukrainian).
14. Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta inshykh zakoniv Ukrainy shchodo stymuliuвання rozvytku tsyfrovoy ekonomiky v Ukraini [On Amendments to the Tax Code of Ukraine and Other Laws of Ukraine to Stimulate the Development of the Digital Economy in Ukraine], 14.12.2021, No 1946-IX. Retrieved August 10, 2023, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1946-20#Text> (in Ukrainian).